

**بو علی سینا بنیانگذار علمی و عملی بهداشت
دهان و دندان (دندانپزشکی)**

دکتر جهانگیر حقانی*
استادیار دانشگاه علوم پزشکی کرمان

چکیده:

در گذشته که هیچ رشته ای از علم طب، مانند امروز به صورت مجزا وجود نداشت درمان بیماریهای دهان و دندان، کشیدن دندان و شکسته بندی فک را اطبا انجام می دادند. ظهور اسلام و ورود آن به ایران (به دلیل اهمیتی که اسلام به کسب علم می داد) زمینه ی رشد علم، از جمله علم طب را فراهم آورد و شکوفایی علم پزشکی و دندانپزشکی را به دنبال داشت که بخش اعظم آن توسط دانشمندان ایرانی از جمله ابن سینا صورت گرفت. بوعلی سینا (۴۲۷-۳۷۰ هجری قمری مطابق ۱۰۳۷-۹۸۰ میلادی) حدود ۱۰۰ تا ۴۹۷ تالیف نسبت داده شده و گفته شد که ۱۰۵ تالیف او به زبان فارسی موجود است. نخستین کتاب طبی که بارها در اروپا به زبان لاتین ترجمه شده، کتاب "قانون در طب" است که خود مشتمل بر ۵ کتاب می باشد. در کتاب اول به بهداشت دهان و دندان و مطالبی درباره ی زبان، لثه، حلق، سقف دهان، لبها، پوسیدگی دندان، کشیدن دندان و تغییر رنگ آن، درمان پوسیدگی دندان و زخمهای لثه و داروهایی که در این زمینه استفاده می شده پرداخته شده است. در کتاب دوم (بخش دوم، گفتار اول) به دندانها و نقش و اهمیت آنها اشاره شده و (در گفتار چهاردهم) مطالبی درباره ی دندان و عمل آن آورده شده است. در کتاب پنجم (گفتار پنجم) شیوه ی معالجه ی بیماریهای دهان و دندان ذکر شده است. ابوعلی سینا اولین کسی است که تعداد دندانها را در این کتاب ۳۲ عدد ذکر کرده و شستن، مسواک زدن و خلال کردن دندانها را به بیماران توصیه کرده است. او از ارسنیک در معالجه ی درد دندان و از داروهای گیاهی و موم عسل برای ترمیم دندانها استفاده می کرده است. همچنین یک باب از "رساله ی محمودیه ی" او به دندان، درد دندان، درمان دندان، بیماری پیوره، تورم لثه و بوی بد دهان اختصاص دارد. در رساله ی "حفظ الصحه" که به زبان عربی و مشتمل بر ۱۳ فصل است او به مسواک کردن و خلال کردن دندان اشاره کرده است. از کارهای دیگر ابن سینا تربیت شاگردانی چون "ابوعبید الواحد بوزجایی" است که تفسیری بر قانون طب نگاشته و در آن به بعضی از بیماریهای دهان و دندان اشاره کرده است.

*کرمان - خیابان شفا - فارابی - دانشکده دندانپزشکی

با ظهور اسلام و رواج آن ریشه تمدن ایران را باید در تمدن آشور و بابل دانست پس از زوال حکومت های آشور و بابل حکومت هخامنشی پا به عرصه وجود گذاشت و روند پیشرفت علوم را متاثر ساخت. در حکومت های بابل و آشور و سپس هخامنشی زمینه رشد و تکامل علم طب (پزشکی) فراهم شد. اما کمتر پزشکی را می شود ذکر کرد که در علم دندانپزشکی یا بهداشت دهان و دندان درمانهایی را بطور مشخص ذکر کرده باشد زیرا در این دوران هیچ رشته ای از علم طب بصورت مجاز وجود نداشت.

در بهداشت دهان و دندان شیادان و دارو فروشان دوره گرد بیشتر دخالت داشتند اعمال کشیدن دندان و شکسته بندی فک را علاوه بر پزشکان دلاکان هم انجام میدادند.

در زمان ساسانیان و بوجود آمدن مکتب جندی شاپور هم دانشمندی یا حکیم برجسته ای که در زمینه بهداشت و دهان و دندان کار بزرگی کرده باشد دیده نمی شود.

به ایران بدلیل اهمیتی که اسلام به کسب علم می داد زمینه رشد علم از جمله طب رافراهم کرد مسلمانان بدلیل خواندن قران اهمیت زیادی به بهداشت دهان و دندان می دادند. ولی برهیچکس پوشیده نیست که شکوفائی علم پزشکی و دندانپزشکی بعد از اسلام توسط دانشمندان ایرانی از جمله ابن سینا صورت گرفته است.

شرف الملک حجه الحق شیخ الرئیس ابوعلی بن عبدالله بن حسن بن علی سینا معروف به ابوعلی سینا یا ابن سینا (۴۲۷-۳۷۰ هجری معاصر ۱۰۳۷-۹۸۰ میلادی) حدود ۱۰۰ تا ۴۹۷ تألیف را به او نسبت داده اند که حدود ۱۰۵ نسخه خطی از شیخ به زبان فارسی وجود دارد و در کتابخانه های ایران موجود میباشند.

نخستین کتاب طبی که بارها در اروپا به زبان لاتین ترجمه شده است کتاب قانون در طب است که باعث شهرت فراوان او در اروپا شده است.

چون بحث ما خدمات دندانپزشکی شیخ الرئیس می باشد از مطالب پزشکی او بحثی به میان نمی آوریم فقط مطالب مربوط به دندانپزشکی او که کمتر در کتابها و مقالات به آن پرداخته شده است را بررسی می نمایم که عبارتند از:

الف: قانون در طب

کتاب سوم قانون در باب امراض جزئی از سر تا پا نوشته شده است که مشتمل بر ۲۲ فن و هرفن دارای مقاله یا مقالاتی می باشد.

در کتاب که مشتمل بر ۵ کتاب است که هرکتاب به چند فصل تقسیم می شود.

اول به بهداشت دهان و دندان، زبان، لثه، حلق، سقف دهان - لب ها، پوسیدگی دندان، شکستگی دندان خرد شده، کشیدن دندان، تغییر رنگ دندان، درمان پوسیدگی، زخمهای لثه و داروهایی که استفاده می شده است اشاره شده است.

در فصل پنجم به تشریح دندانها، تعداد و عمل دندانها اشاره شده است.

در فصل نهم به ماهیچه های آرواره فک پائین اشاره کرده است.

در فصل چهاردهم به زبان و ماهیچه های آن پرداخته است.

در کتاب دوم، بخش دوم، گفتار اول درباره دندانها و نقش آنها اشاره شده است.

در گفتار چهاردهم مباحثی مربوط به دندان و عمل مربوط به آن اشاره شده است.

در کتاب پنجم، گفتار پنجم علاج بیماریهای دهان و دندان آورده شده است.

ابن سینا معتقد است که دندان بزرگترین کمک رابه هضم غذا می کندو به بیماران خود تذکر می داد که هر غذایی که دندان از جویدن آن عاجز گردد، لوله هضم بخوبی آن را تحمل نمی کند.

ابو علی درباره جوهردندانی چنین آورده است در قدیم بعضی جوهر آن را استخوان و برخی پی می دانستند ولی نظر او این است که جوهر دندان از استخوان است واعصاب دماغی به آن متصل و آمیخته است که به ریشه دندان وارد می شود واین اعصاب از دهان وارد آن می شوند ودر صورتی که صدمه وآزار به آن برسد درد می گیرد وپس از مدتی دندان حساس ولق می گردد.

از گندیدگی و کرم خوردگی، درد دندان عارض می شود مواد ترش و شیرینی یا گرم و سرد درد دندان را افزایش می دهند.

ابو علی سینا اولین کسی است که تعداد دندانها را ۳۲ عدد ذکر کرده است و یاد آور شده که برخی از اشخاص چهار دندان عقل را ندارند و تعداد دندانها ۲۸ عدد می شود. اوسه ریشه بودن دندانهای آسیایی فک بالا را به لحاظ بزرگی و کار بیشتر دانسته و اعتقاد داشته است که کار فک بالا بیشتر از فک پائین است.

او اولین پزشکی است که شستن و مسواک زدن وخلال کردن دندان را به بیماران توصیه می کرده است بیماران خود را دریک وضعیت افقی می خوابانده و سر آنها را بین دو پای خودش قرار می داده و سپس به معا لجه دندانهای آنها پرداخته است از آرسنیکبعنوان معا لجه قطعی و از بین بردن درد دندان استفاده می کرده است فلز جیوه که بوسیله رازی کاربرد طبی پیدا کرده بود توسط ابن سینا مردود و درباره اثرات زیانبخش جیوه بر روی دندانها و لثه مطالبی آورده است.

او از داروهای گیاهی و عسل (بخصوص موم عسل) و بعضی از شیره های گیاهی و رزین برای درمان درد دندان و ترمیم استفاده می کرده است.

او در زمان وزارت خود سلمانی ها ودلاکها را از دخالت در امور طبی منع کرده است واز دستگاه حکومتی می خواسته که از دخالت آنها در طب جلوگیری کنند. ابو علی سینا اولین کسی بوده است که وسایلی را برای کشیدن دندان ابداع کرده است.

ابن سینا برای محکم شدن دندانهای لق به بیماران توصیه می کرده است که هنگام غذا خوردن از دو طرف فک استفاده کنند وجویدن یک طرفه را مردود می دانست و معتقد بود ماندن غذاهای ترش بر روی دندان باعث آسیب دندانی می شوند. و تاکید میکرد که بعد از خوردن غذاهای ترش دندانها را مسواک کنند.

ب: رساله محمودیه

است که او رساله جودیه یا محمودیه یا جمودیه را در چند باب به زبان فارسی نوشته است که در یک باب به دندان و درد دندان و درمان آن پرداخته در همین باب بیماری پیوره و تورم لثه و بوی بد دهان را معرفی کرده است.

ج: رساله حفظ الصحه

در رساله حفظ الصحه (رساله فی... یا مقاله فی) که به عربی می باشد و مشتمل بر ۱۳ فصل است در احتیاج به بهداشت و تدبیر روزانه بخصوص مسواک زدن و خلل کردن دندانها و ورزش و حمام اشاره کرده است کار بزرگ دیگر ابن سینا تربیت ابو عبیدالواحد بوزجانی است که طب را نزد ابن سینا فرا گرفته است این شاگرد ابن سینا

تفسیری بر قانون طب نوشته است که مبحثی تحت عنوان علاج بیماریهای دهان و دندان و درد دندان آورده است. عضلات و استخوانهای فک بالا و پایین را نیز معرفی کرده است.

در کتاب تاریخ تمدن اسلام جرجی زیدان درباره ابن سینا چنین آمده است. او (ابن سینا) ابزارهای مخصوص کشیدن دندان را طراحی و ابداع کرده بود که بعضی از وسایل او در موزه های اروپا به چشم می خورد.

به روایت خانم زیگرید هونیکه (پزشک و محقق آلمانی) که در باره ابن سینا چنین می نویسد ، جراحی اروپا بر اساس علم تشریح ابن سینا بنا گردیده به قله رفیع امروز خود سر بر افراشته است و سر انجام نظرات ابن سینا در مورد وظایف اعضا بهداشت و بهداشت دهان و دندان و مسواک مطالبی را آورده است .

در کتاب تاریخ پزشکی ایران و سرزمینهای شرقی ایران نوشته سیریل الگور مطالبی از ابن سینا که در باب علم طب آورده شده است که چنین است . کتاب قانون در طب که باعث شهرت فراوان او در اروپا شد و نهایتا در باب امراض جزئی دندانها نظریات شیخ الرئیس را ذکر می کند. از مجموع بررسی های تاریخی و تحلیلی چنین بر می آید که ابن سینا بعنوان بنیانگذار علمی و عملی بهداشت دهان و دندان و پدر علم دندانپزشکی می باشد .